

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI / 171

HZ. MUHAMMED

ve

GENÇLİK

(Kutlu Doğum Haftası : 1992)

ANKARA 1995

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
YAYIN MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ

Mesrutiyet Cad. Bayındır Sk. No: 55 • Kızılay/ANKARA
Tel: (312) 418 59 49 • 417 09 04 • 425 27 75
Telex: 43 433 tdvk tr. • Fax: (312) 417 00 09

Yayın No : 171
Sempozyumlar ve Paneller Serisi - 5

ISBN 975-389-178-4
95.06.Y.0005.171

Bu kitap
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi'nin
Dizgi, Fotomekanik, Ofset ve Cilt Tesislerinde
hazırlanmıştır.

Biz bu tebliğimizde önce Hz. Peygamber'in bi'setten önceki hayatından bazı çizgiler nakledecek, daha sonra bi'setten vefatına kadar olan hayatından bir kaç tablo sunarak konuya ışık tutmaya çalışacağız.

Kaynaklarda belirtildiğine göre Cenâb-ı Hak, Hz. Peygamber'i himaye etti, böylece O, câhiliye devrinin yaygın kötülüklerinden hiç birine bulaşmadan rûhî temizlik ve esenlik içinde büyüdü. Sonunda yetişkin bir insan oldu. O, milleti arasında en mert, en iyi huylu, soy bakımından en asil, komşuluk haklarını gözetme bakımından en iyi, en uysal, en doğru sözlü, en güvenilir, kötülüklerden ve insanları alçaltan huyalardan en uzak bulunan bir kimse idi. Allah Teâlâ bütün bu iyi sıfatları onda bir arada topladığı için Hz. Muhammed (S.A.V.) milleti arasında "emîn: güvenilir" diye tanındı.⁽¹⁾

Nitekim İslâm'dan önce Hz. Peygamber'le ticaret arkadaşlığı yapanlardan Sâib b. Ebî Sâib (veya Kays b. es-Sâib) onun: "Hak hususunda hatır gönül saymaz, zerre kadar riyakârlık göstermez bir zat olduğuna" şahitlik ediyor.⁽²⁾

Keza, Hz. Muhammed (S.A.V.)'e Peygamberlik gelmeden onunla alışverişte bulunmuş olan Abdullah b. Ebi'l-Hanga, borcunu ödemek üzere sözleştiği yere -unutarak- üç gün gecikip gittiğinde Hz. Peygamber'i orada bekliyor bulmuştu.⁽³⁾

Kâ'be hakemliğinde herkesi memnun edecek bir çözüm bularak muhtemel bir iç kavgayı önlemiş olması, haksızlık ve zulme engel olmak gayesiyle teşekkül eden Hilfulfudûl Cemiyetine aktif bir üye olarak katılması, câhiliye devrinde "tâhire" lakabıyla tanınan Hz. Peygamber'in İslâm'dan önce emîn sıfatını şerefle taşıdığını göstermektedir.

İlk vahyi müteakip evine geldiğinde Hz. Hatice'nin o güne kadar Hz. Peygamber'de gördüğü tutum ve davranışları sıralayarak söylediği söz-

(1) İbn Hişam, es-Siretû'n-Nebeviyye, I/194.

(2) İbn Hişam, age, II/369; Halebi. İnsânü'l-Uyûn, I/136-137.

(3) İbn Sâ'd, Tabakât, VII/59.

ler o ana kadar yaşadığı hayat itibariyle onun ne kadar güvenilir (emîn) bir kimse olduğunu gösteriyor.

-*"Korkma! Allah'a yemin ederim ki Allahuzülcelâl hiç bir zaman seni, utandırmaz, mahzun etmez. Çünkü sen akrabana bakarsın. İşini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin; fakire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırısın, misafirini ağırlarsın, hak yolunda ortaya çıkan olaylarda halka yardım edersin!"*

Her bakımdan güvenilir olması, vahyi tebliğde kusursuzluğu ve vazifesini gereği gibi yapması itibariyle Hz. Peygamber bu unvanını İslâmî dönemde de en iyi şekilde devam ettirmiştir. Cenâb-ı Hak Onun ahlâkının yüceliğini *"şüphesiz sen büyük bir ahlâka sahibsindir"* (Kalem, 68/4) âyetinde açıkça belirtmiş: *"Ey inananlar! Andolsun ki, sizin için Allah'a ve âhîret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok anan kimseler için Rasûlüllah en güzel örnektir"* (Ahzâb, 33/21) âyetinde de onu, ümmetine, uymaları gereken en güzel örnek diye göstermiştir.

Hz. Peygamber zulme, haksızlığa, adaletsizliğe karşı idi. Haksızlığın önüne geçmek gayesiyle Mekke'nin itibarlı kişilerinden Abdullah b. Cud'anın evinde toplanıldığında Peygamberimiz 20 yaşındaydı.

Bu toplantıya katılanlar mazlumun yanında, zalimin ise karşısında yer alacaklardı. Mazlumun hakkını zâlînden alıverinceye kadar bir el gibi yek vücut olacaklardı. Yerli-yabancı kim olursa olsun Mekke'de hiç kimse haksızlığa uğratılmıyacaktı. Denizde bir tek tüyü ıslatacak su kalmayınca, Hira ve Sabir dağları yerlerinden yok oluncaya kadar andlarına uyacaklar, verdikleri söze bağlı kalacaklardı.

Bu cemiyetin faal bir üyesi olarak Hz. Peygamber'in, haksızlıklara fiili müdahalesine iki örnek vermek istiyoruz:

1- Zebid kabilesinden bir tüccarın üç deve yükü ticaret malını Ebû Cehil diğer müşterilerle anlaşarak hile ile tek alıcı pozisyonunda kapatmak istedi. Adam, Hz. Muhammed'e gitti, durumu anlatınca, o, malını değeri fiyatına aldı, böylece Ebû Cehil'in hilesi bozuldu. Bunun, Hz. Peygamber ile Ebû Cehil'in arasının açılmasına yol açan ilk hadise olduğu söylenir. Burada Hz. Peygamber'in Ebû Cehil'le münakaşayı göze alarak bir yabancıya yapılan haksızlığı önleme çabası dikkati çekiyor.

2- Yine Ebû Cahil, bu sefer Arap kabilesine mensup bir tacirden aldığı şeylerin bedelini bir türlü ödemiyordu. Kendisine, Fudûl üyelerinden Hz. Muhammed (S.A.V.)'e başvurmasını söylediler. O da öyle yaptı. Hz. Peygamber, yanına adamı alıp Ebû Cehil'in evine gitti. Bugünlerde

tebliğâta yeni başlamış olan Hz. Peygamber ile Ebû Cehil'in münakaşalı olduğu bilindiği için, gelişmeyi herkes merak ediyordu. Hz. Peygamber kapıyı çaldı. Ebû Cehil'den adamın parasını istedi, o da getirip verdi.

Daha sonra, durumu merak edenlere Ebû Cehil şöyle cevap verdi: "Muhammed'in kapıyı çalması, bütün evde zelzeleye sebebiyet vermiş, ev sallanmıştı, bundan korkmuştum. Ayrıca onun yanında delirmiş gibi iri iki deve vardı. Bu develer ağızlarından köpük saçıyorlardı. Şayet Muhammed'i teskinde gecikseydim beni hopur hopur yiyeceklerdi."⁽⁴⁾

Hz. Peygamber'in bi'set öncesinde câhiliye âdetlerine bulaşmadığını görüyoruz.

İbn Hişam'ın es-Siretü'n-Nebeviyye'sinde şöyle deniliyor: "İleride âlemlere rahmet olarak Peygamberlik vazifesine başlayacağından dolayı Cenab-ı Hak, Habîb-i Ekremîni himaye etti; onu cahiliye devrinin kötülüklerine uymaktan korudu. Böylece Peygamberimiz (S.A.V.)câhiliye devrinin yaygın kötülüklerinden hiçbirine bulaşmadan, putlara tapmadan, putların şerefine kesilen kurban etlerinden yemeden, içki-şarap içmeden, rûhî temizlik ve esenlik içinde büyüdü."⁽⁵⁾

Şimdi, bu hususla ilgili olarak kaynaklardan birkaç nakil yapmak istiyoruz:

1-a) Kureyşli gençlerle oyun oynarken elbiselerini çıkarıp askı gibi kullanarak taş nakletmek istiyordu. Tanımadığı biri ona elbisesi giyinik olarak bu işi yapmasını terbih etti.

b) Kâ'be tamirinde amcası Abbas'la, Abdülmuttaliboğullarını temsilen taş taşıyorlardı. Amcası, rahatlaması için, izarının eteğini omuzuna koymasını tavsiye etti. Fakat varlığı hissolunan bir kuvvet (bir melek) buna fırsat vermedi.

2- Amcasının aile bütçesine katkı için koyun güttüğü günlerde bir masal eğlencesine katılmak istedi. Usta bir anlatıcı genellikle olağan dışı, hayal mahsulü şeyleri anlatır, gençler de dinlerdi. Hz. Peygamber iki defa, koyunları bir arkadaşına emanet edip gitmişse de şehre girmeden onu bir uyku yakalamış, uyandığında masal eğlencesi sona ermişti. Böylece o, ileride yükleneceği şerefli vazife itibarıyla câhiliye kültürünü yansıtan tüm faaliyetlerden uzak durabilmişti.

3- Halaları onu, isteği hilafına, putlarla ilgili bir şölene katılmayla zorladılar, fakat şenlikler başlamadan yüzü bembeyaz kesilmiş, halaları

(4) İbn Hişam, es-Sire, I/142-143; İbn Sâ'd, Tabakât, I/128-129; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, II/42.

(5) İbn Hişam, es-Sire, I/194.

da onu alıp eve getirmişler, diğer yıllarda böyle bir teşebbüsü tekrardan kaçınmışlardır.⁽⁶⁾

Hülasa. Hz. Peygamber (S.A.V.)'in hayatının bi'setten önceki safhasına insânî ilişkiler açısından baktığımızda şunları görüyoruz:

O, küçük yaşta yakınlarını kaybetmenin acısına katlanmıştır. Hayatını sürdürmek ve kendisini himaye eden yakınlarının aile bütçesine katkıda bulunmak için elinden gelen tüm çabayı göstermiş, gerektiğinde koyun gütmüş, yaşı biraz ilerleyince çeşitli şehir merkezlerine ticârî gaye ile gidip gelmiştir. Elinin değdiği yapmaya giriştiği her işte ve bulunduğu her yerde bolluk ve bereket olmuştur. Zulme, haksızlığa karşı çıkmış; zalimin karşısında, mazlumun yanında yer almıştır. Akrabası ile ilgilenmiş; âcizlerin ve yoksulların yardımına koşmuş, kendi üzerinde emeği olanlara sıcak bir vefa hissiyle mukabele etmiş; sadakat, dürüstlük ve güvenilirliğinde bütün toplum ittifak etmiştir. İlâhî bir denetim, Rabbânî bir terbiye ve kontrol içinde tertemiz bir kırk yaş olgunluğuna erişen Peygamber (S.A.V.) artık nübüvvet ve risaletin sorumluluğunu taşımaya, tebliğ ve dâvete başlamaya hazırdır. Bunun için kırk yaş öncesinde kendisine inziva sevdirmişdir. O, Hıra'ya giderek tefekküre dalmakta, âlemlerin Rabbını düşünerek içini dışını nurlandırmakta ve İKRA' talimatını beklemektedir.

Meseleye insânî ilişkiler açısından baktığımızda Peygamberimizin bi'set öncesindeki şahsiyet dokusu, toplumda ikinci bir şahsın erişemeyeceği bir üstünlüktedir. Güvenilir oluşu, zulme ve haksızlığa karşı oluşu bi'setten sonraki faaliyetleri için çok verimli bir zemin teşkil etmiştir. İslâmî tebliğ faaliyetlerinde bu husus, gözden kaçırılmaması gereken bir husustur. Hiç kimse, güvenilmeyen birinin peşinden gitmez. Kişi, yaşadığı çevrede bilinen cihetle olumlu veya olumsuz diye tanınır, başkaları onun hakkında birtakım hükümler verir. Bir kimse itimada sayan değilse, davranışları itibarıyla güven telkin etmiyorsa onun dâvetini ve tebliğini kimse can kulağı ile dinlemez. İlâhî kanunun bir tecessisi olarak Peygamberimiz dâvet öncesinde toplumda herkesin itimadına mazhar olmuş idi.

Burada şunu belirtmeliyiz ki, insânî ilişkiler açısından Peygamber Efendimizin bi'setten sonraki hayatını bir tebliğ süresine sığdırmamız mümkün değildir. Bununla beraber bazı ipuçları yakalayarak konuyu aydınlatmaya çalışacağız.

(6) İbn Hişam, a.g.e, I/194-195; Halebi, İnsânü'l-Uyûn, I/141 vd.; İbn Sâ'd, Tabakât, I/145; İbnü'l-Esir, el-Mâmil, II/38.

Hız. Peygamber, insanların karşısına hem dışı hem de içi temiz olarak çıkardı. Elbisesinin temiz ve tertipli olmasına önem verirdi, giyiminde tı-tizdi, dağınıklaktan hoşlanmazdı. Peygamberimizin giyeceklerle ilgili tutumu: "temizlik, tertiplilik, estetiği gözetme, sadelik ve ihtiyacı karşılama" olarak ifade edilebilir. O: "Allah temizdir, temizliği sever, en kâmil mânâsıyla pâktır, pak olanı sever, kerimdir, iyilik sahibi olanı sever. Cömerttir, cömerdi sever. "Evinizin iç ve dışını temiz tutunuz"⁽⁷⁾ buyurarak insanları temizliğe teşvik etmiştir. "İnsan, elbisesinin güzel olmasını istiyor" diyen birine Peygamberimiz: "Allah güzeldir güzelliği sever: kibir, hakla kabul etmemek, insanları küçük görmektir"⁽⁸⁾ cevabını vermiştir. Peygamberimiz bir gün üstü başı kir içinde birini görünce; "şu kişi acaba elbisesini yıkayacak bir şey buluyor mu?" diye tepki göstermiştir. Keza, saç başı dağınık bir adama durumunu düzeltip gelmesini tenbih eden Peygamberimiz (S.A.V.), adam saçını başını düzeltip gelince: "Birinizin, şeytan gibi saç başı dağınık olmasından böylesi daha iyi değil mi?" buyurmuştur.⁽⁹⁾

Peygamberimiz (S.A.V.) toplum içine çıkan kişinin bir yandan üstünün başının temiz ve tertipli olmasını, saçının başının yıkanmış ve taranmış olmasını isterken, diğer yandan dilinin kötü sözden, kalbinin kötü duygudan, zihninde kötü düşünceden uzak olmasını arzu etmektedir. Bunun için o, müslümanı "Elinden ve dilinden müslümanların selâmette kaldığı kimsedir"⁽¹⁰⁾ diye tarif etmiş, bir başka hadisinde de müslümanı; "başkalarıyla iyi geçinen ve kendisiyle iyi geçinilen, iyi ilişkiler kurmaya elverişli kişi" diye tanımlamıştır. Kalp ise, iyi duyguların gelişmesini hazırlayıcı, insan bedenindeki bütün organları salah ve fesad doğrultusunda etkileyici bir fonksiyona sahiptir.⁽¹¹⁾

Hız. Muhammed (S.A.V.) ölüirken bile ruh ve kalp esenliği ile beden temizliğini bir araya getirerek inananlara unutulmaz bir ders vermiştir. Vefatına tekaddüm eden saatlerde Hız. Peygamber kimin üzerine zerre kadar hakkı geçmiş ise hakkını almasını, kime haksız yere vurmuş ise gelip vurmasını söyleyerek toplum ilişkilerinde açık kalpliliğin, içtenliğin, herkesle barış üzere olmanın örneğini göstermiştir. Diğer taraftan, ölümünden evvel Hız. Peygamber'in dünyaya dönük olarak yaptığı en

(7) Abdurahman Azzam, Rasül-i Ekrem'in Örnek Ahlakı, (çev: Hayreddin Karaman), İst. 1978, s. 54.

(8) A. Azzam, age, s. 61.

(9) A. Azzam, age, s. 53.

(10) Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercümesi, 1/29, (İman, 11).

(11) Buhâri, İman, 39.

son şey Hz. Âişe'nin yardımıyla dişini misvaklaması (firçalaması) olmuştur. (12)

{ Estetik duygusu da böylesine, kötülüklerden arınmış bir kalpte gelişir. Saçını başını taramış, insanların arasına temiz elbiselerle çıkmayı prensip edinmiş, dili kötülükten arınmış, nitelikli işler yapmaya özen gösteren, zarif ve iyi geçimli insan, güzellik duygusunu yakalamış sayılır.}

Peygamberimizin annelere ve hanımlara karşı son derece zarif ve vefakâr olduğunu görüyoruz. H.7/M.629 yılında Hudeybiye umresinde Mekke'ye giderken Ebva'da annesinin kabrini ziyaret etmiş; kabri, eliyle düzeltmiş, teessüründen ağlamış, sebebini soranlara: “-annemin, benim hakkımdaki şefkat ve merhametini hatırladım da ağladım” cevabını vermiştir. (13) Doğduğu zaman kendisine sadece bir hafta süt emzirmiş olan Süveybe hanıma sürekli giyecek, yiyecek yollamış, hal-hatır sormuş, bu hanım ölünceye kadar ilgilenmiş, hatta öldükten sonra da bir yakını olup olmadığını araştırmıştı. (14) Süt annelerinden Halime Hatun'un Mekke'ye geldiğini görünce çok sevinmiş, onu o günkü örfe göre saygısının en belirgin örneği olarak sırtındaki ridasını yere serip üstüne oturtmuş ve “anneciğim!” diye hitabetmiş, devesine yiyecek yüklemiş, ayrıca kırk koyun vererek onu memleketine sürurla uğurlamıştı. (15) H.8/M.610 Huneyn Savaşında esirler arasında bulunan süt kardeşi Şeyma'ya yakınlık göstermiş, hediyeler vermiş ve isteği üzerine memleketine yollamıştı. Diğer Hevazınlıların de vaktiyle Hz. Peygamber'in kendi topraklarında (Benî Sa'd yurdunda) dört yıl kalmasını ve esirler arasında süt dayı, süt hala ve süt teyzelerinin bulunduğu söyleyerek serbest bırakılmalarını arzu etmeleri hoşuna gitmiş ve esirleri serbest bırakmıştı. (16) Ümmü Eymen (Bereke) (r.anhâ)'ya “*Sen benim ikinci annem sayılırsun*” diyerek büyük saygı göstermişti. (17) Amcası Ebû Tâlib'in eşi, yengesi Fatıma Hatun vefat ettiğinde de Peygamberimiz (S.A.V.) “annem öldü” ifadesini kullanmış, gömleğini kefen olarak vermiş, kabrine eliyle indirmişti. Bu hatuna bu sıcak ilginin sebebini soranlara da şu cevabı vermişti: “*Ebû Talib'ten sonra bu kadıncağız kadar bana iyiliği dokunan hiç bir kimse yoktur. Âhirette cennet elbiselerinden giyinmesi için ona gömleğimi*

(12) İbn Hişam, es-Sîre, IV, 304 vd.; İbn Sa'd, Tabakât, II/233 vd.; Sahih-i Buhârî, Tecrid-i Sarîh Tercümesi, XI/22.

(13) İbn Sâ'd, Tabakât, I/117.

(14) İbn Sâ'd, I/109; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, I/459.

(15) İbn Sâ'd, I/113-114.

(16) İbn Sâ'd, I/114-115.

(17) Meâlimü'l-Yakîn, s. 25.

kefen olarak verdim. Kabre ısınması, alışması için de oraya kendisiyle birlikte bir süre uzandım. O benim annemdi! Kendi çocukları aç durur, suratlarını asarlarken o, önce benim karnımı doyurur, saçımı tarardı. o benim annemdi!"⁽¹⁸⁾ Peygamber Efendimiz, Hz. Âişe'nin annesi, kayın validesi Ümmü Ruman hanıma da daima sevgi ve saygı beslemiştir.

Hz. Peygamber'in insanlarla ilişkilerinde tevazu hakimdi. Halkın davetine katılır, sohbet eder, konuşur, konuşmaları dinler, hastayı ziyaret eder, cenazelerle ilgilenir, taziye verir. geriye kalanlarla ilgilenir, çarşıda pazarda kendi yükünü taşır, ev işlerinde ailelerine lüzumlu hallerde yardımcı olurdu.

Şam'dan Medine'ye gelen Adiy b. Hatim Hz. Peygamber'le yürürken, bir kadını uzun süre sabırla dinlediğini, yol boyunca insanlarla selâmlaşarak hal hatır sorduğunu görmüş, evde ise onu minderin üzerine oturmuş, kendisi hasır üzerine oturmuştu. Bu durumu gören Adiy, onun Peygamber olduğunda hiçbir tereddüdü kalmamış ve müslüman olmuştu.⁽¹⁹⁾ Bir gün bir iltiyacını arz etmek üzere huzuruna gelen birinin titrediğini görünce ona "*Arkadaş, titreme! Ben kıral değilim. Kureyş'ten kuru ekmek yiyecek bir kadının oğluyum*" cevabını vermişti.⁽²⁰⁾ O devirde diz çökerek oturmak yoksul kişilerin âdetiydi. Peygamberimizi bu oturuş şekliyle gören bir bedevî bunu garip karşılayınca ona: "*Cenâb-ı Hak beni kerem sahibi bir kul kıldı, cebbâr ve muannit kılmadı*" cevabını vermişti.⁽²¹⁾

Peygamberimiz tevazuununun bir neticesi olarak zaman zaman şaka yapardı, kendisini daha evvelden tanıdığı bir pazarcı esnafının elleriyle arkadan gözlerini kapatıp "Bil bakalım ben kimim?" diye sorması: "Yaşlı kadınlar da cennete girecek mi?" sorusuna "Hayır!" demesi üzerine kadının ciddi sanıp üzülmeye karşısında "*Evet girecekler, ama yaşlı değil genç olarak*" buyurması bu kabil şakaları arasındadır.⁽²²⁾ Bilindiği gibi şakacı insanları sevmeyi, saymayı, toplum içine girmeyi gerektirir. Ancak iyi niyetli, hüsnüzan üzere olan ve kendinden emin kişiler şaka yapabilirler; yerinde ve ölçülü şaka yapabilen insanlar, buluşçu zekâyâ sahip oldukları gibi çevresindekileri de rahatlatırlar. Ancak, şunu da

(18) Ya'kûbî, Târih, II/14.

(19) İbn Hişam, IV/225-227; Halebi, III/225; İbnü'l-Esir, II/285; A. Azzam, Betalül'l-Ebtâl, 2. baskı, s. 30 vd.

(20) A. Azzam, (çev. H. Karaman), s. 61.

(21) Hoca Mehmed Raif Efendi, Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi, s. 103.

(22) Bu konuda çeşitli örnekler için bk. Dr. Akif Köten, Hz. Peygamber'in Sünnetinde Şaka ve Bazı Şakacı Sahabiler, Vefa Yayıncılık, Bursa, 1991, s. 1-44

hatırdan uzak tutmamak gerekir ki. Peygamberimizin şakalarında kesinlikle düşmanlık, kin, nefret, intikam, küçük düşürme, alaya alma gibi şeyler yoktur. İçinde böyle unsurları taşıyan şakalar yasaklanmıştır.

Peygamberimizin çocuklarla iç içe oluşu da onun hem tevazuunun, hem de çocukları çok sevdiğinin bir neticesidir. Meselâ deve taklidi yaparak Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i sırtına bindirip taşıması, namazda omuzuna bindiklerinde secdeye bile, o şekilde gitmeye çalışması, ashabin çocuklarıyla de yakinen ilgilenmesi, sık sık onlarla hasbihal etmesi, onların dünyalarına inerek şakalaşması, problemlerine çözüm bulması bunu göstermektedir. Meselâ, iki dirhemi kaybettiği için efendisinin evine gitmekten korkan cariye statüsündeki bir kız çocuğunu bizzat elinden tutup eve kadar götürmesi ve âzât edilmesine vesile olması⁽²³⁾ bir hurma ağacını taşlaması dolayısıyla huzuruna getirilen bir çocuğu, azarlamadan, şayet açlık çekiyorsa ve zaruret içindeyse taş atmaksızın dibine dökülenlerden yiyebileceğini söyleyerek rahatlatması ve başını oksayarak: "Allahım! Bu yavrunun karnını doyur"⁽²⁴⁾ diye dua etmesi bu kabil örnekler arasında sayılır.

Hz. Peygamber'i insânî ilişkiler açısından düşündüğümüzde herkesin kendisine ihtiyaçlarını endişesizce arzedebileceği, kendisinin de herkese kolayca ulaşabileceği bir konumda görüyoruz. Yuva kurma problemi içinde olan gençler de bu doğrultuda Hz. Peygamber'i çok yakınlarında buluyorlardı. Kızı Fatıma'yı istemekte tereddüt geçiren Hz. Ali'yi bizzat rahatlatarak düğününü yapivermesi, kendisine hizmet eden Rebiatü'l-Eslemî'yi Ensâr'dan bir zata göndererek kızını istetmesi, Büreydetü'l-Eslemî kanalıyla maddî destek temin etmesi ve kendi malî katkısıyla da düğününü yapıp yuva kurması; câhiliye devrindeki bazı huylarından dolayı kendisine İslâm döneminde de psikolojikman kimsenin kız vermekten kaçındığı Cüleybiyb için bizzat kendisinin dönürlük yapıp Ensâr'dan bir zatın kızını isteyerek düğününü yapivermesi bunun örnekleri arasındadır.⁽²⁵⁾

Peygamberimiz, toplum içinde sadece çocukların ve gençlerin değil, her yaşta insanların problemleriyle de ilgileniyordu. Meselâ kendisinden

(23) İbn Kesir, Şemâilü'r-Resûl, (Çev: Naim Erdoğan), s. 78.

(24) İbn Mâce, Ticârât, 67; Ebû Dâvud, Cihad, 85; Bu hadisin güzel bir yorumu için bk. Y. Doç. Dr. Mustafa Öcal, "Çocuk Terbiyesi ve Peygamberimizin Eğitim Metodu", Diyanet Dergisi, XXV/IV, s. 177-182.

(25) Yusuf el-Kandehlevî, Hayâtü's-Sahâbe-Hadislerle Müslümanlık, (Çev: A.M. Büyükcınar, A.Ö. Tekin, Y. Erol), III/1275 vd. d.

sadaka olarak para isteyen birine evindeki kırba ve yaygıyı getirtip iki dirheme satması, bir dirhemine erzak aldırıp evine göndermesi, diğerine bir balta aldırıp bizzat kendisi sap takarak on beş gün boyunca dağdan kuru odunları toplayıp satarak kendisine gelmesini tenbihi ve gelince de on dirhem kazanmış olduğunun anlaşılması Peygamberimizin problem çözme yöntemine ilginç bir örnek teşkil etmektedir.⁽²⁶⁾ Alacaklı-borçlu problemleriyle bazan bir kısmını bağışlatmak, bazan da ödemeyi erteletmek suretiyle yakinen ilgilendiği de bilinen gerçeklerdendir.⁽²⁷⁾ Hatta Câbir b. Abdullah'ın, bir Yahudi'ye olan borcunu ödeyememesi, Yahudi'nin de ertelememesi üzerine bizzat Yahudi'ye giderek meseleyle ilgileneceği daha da ilginç bir örnektir.⁽²⁸⁾

Hz. Peygamber (S.A.V.)'in toplum içindeki davranışlarında şefkat ve merhamet ağır basmakta idi. Esasen Kur'ân-ı Kerim'de O'nun bu özelliği "*Biz seni âlemlere rahmet için gönderdik*" (Enbiyâ, 21/107) âyetinde veciz bir şekilde ifade olunmaktadır. Kendisi de "*Ben lânetçi olarak değil, âlemlere rahmet olarak gönderildim*"⁽²⁹⁾ buyurmaktadır. Bir gün mescidde bir bedevinin Cenab-ı Hakk'tan sırf Hz. Peygamber ve kendisi için rahmet istediğini duyunca "*Allah'ın lütf ve rahmet dairesini çok darlaştırdın*" diyerek onu uyarmıştır.⁽³⁰⁾ Bu derin rahmet anlayışının bir sonucu olarak Resûl-i Ekrem (S.A.V.) kimsenin gıyabında kötü düşünmez, kimse hakkında ön yargılı konuşulmasını arzu etmez, hüsnüzan besler; hiç kimsenin eksikliğini, hatasını tezyif ve tahkir gayesiyle yüzüne vurmazdı. Kusurları genel olarak zikreder, hiç kimseyi incitmeden herkesin, kendisini gözden geçirerek eksikliğini gidermesini sağlardı. Mü'minlere karşı çok şefkatli, çok merhametli idi, onlara düşküdü, onların saadeti O'nun yüzünü güldürür, üzüntüsü ise rahatsız ederdi. (Tevbe, 9/128).

Hz. Peygamber, şahsına ilişkin sıkıntıları büyük bir sabır, engin bir tevekkül ile karşılamıştır. Taiflileri İslâm'a dâvetten dönüştürme vücudu taşlanıp bacakları kan içinde kaldığı halde, O, beddua etmiyor, aksine onların nesillerinden Cenâb-ı Hakk'ın birliğini ve kendi Peygamberliğini tasdik edecek bir zümrenin ileride ortaya çıkacağına dair ümidini belirtiyor ve bu doğrultuda hayır dua ediyordu. Cenâb-ı Hakk'a bu esnada yaptığı yakanışın bir yerinde tebliğ vazifesini hakkıyla yerine getirebil-

(26) A. Azzam, Rasûlullah'ın Örnek Ahlakı, s. 50 vd.

(27) Tecrid VIII/129.

(28) A. Azzam, Rasûlullah'ın Örnek Ahlakı, s. 59.

(29) Sibî, Asr-ı Saâdet, II/13.

(30) Tecrid, XII/128.

mişse başına gelenlere hiç aldırış etmeyeceğini söylüyordu.⁽³¹⁾ Yıllar geçmiş, H.8/M.630 tarihinde Huneyn ve Evtas savaşlarından sonra Hz. Peygamber Taifi kırk gün kuşatmış, kalın surlarla çevrildiği için ele geçiremeyip orayı terketmişti. Bu ikinci Taif dönüşünde yine Hz. Peygamber'in, becdüa etmediğini, aksine Taiflilerin kendi istekleriyle Medine İslâm cemaatine katılmalarını dilediğini görüyoruz. Yaklaşık bu olaydan bir yıl sonra Taifi bir heyetin kendi isteğiyle Medine'ye gelip müslüman oldukları görüldü.⁽³²⁾

H. Peygamber, ilişkilerinde insanları İslâm'a kazanma arzusunu ön plânda tutuyordu. Bu gaye uğrunda pek çok zorluğa katlanıyordu; hatta, kendileriyle dostluk duygularıyla bir araya gelinmesi imkân dışı gibi görünen kimselerle bile müslüman olurlar ümidiyle bir araya geliyordu. Nitekim H.8/M.630 Mekke'nin fethi günü Kâ'be ve civarındaki putları ashabıyla temizledikten sonra irâdettiği hutbenin sonunda yakın zamana kadar (22 yıldır) müslümanlara düşmanlık edenler hakkında bile genel af ilân etti. Çünkü O, fetih gününü, intikam günü değil, Kâ'be'nin tevhidle ve tekbirle şanlanacağı gün ilân etmişti. Nitekim öyle de oldu. Öğle namazı vakti girince Hz. Bilâl, Kâ'be'nin üstünde ezan okudu. Her taraf tekbirle inledi.⁽³³⁾ Hz. Hamzâ'yı şehid eden Vahşi bile affedilmişti. Aradan yıllar geçti. Hz. Peygamber vefat edip Hz. Ebû Bekir halife oldu. Merkeze uzak taşra bölgelerinde isyancılar ve yalancı peygamberler çıktı. Hz. Hamzâ'yı öldürdüğü halde affa uğramanın psikolojisi altında ezilen ve daima başı eğik gezen Vahşi, Yemame savaşlarında Müseylime adlı yalancı peygamberi öldürmek suretiyle İslâm ordusunun üstünlüğü sağlamasında önemli bir katkı sağladı.

Peygamber Aleyhisselâm insanları fikren kazanma ümit ve arzusunu taşır, bu münasebetle hemen cezalandırma cihetine gitmezdi.

Bedir esirleri arasında bulunan Süheyl b. Amr iyi konuşan biriydi. Hz. Ömer, dişlerini kırarak peltekleştirmekten bahsetti. Hz. Peygamber kimseye böyle işkence yapamayacağını belirttikten sonra "Hem O, ileride, senin de beğeneceğin bir iş görebilir" buyurdu. Nitekim Hz. Peygamber'in vefatındaki irtidat olaylarında Süheyl'in şöyle dediği duyuldu: "Kim bizi şüpheye sevkederse başını uçururum, başkaları irtidat etse bile bu, ancak, bizim İmandaki sebatımızı artırır."⁽³⁴⁾

(31) İbn Hişam, es-Sîre, II/60; Tecrid, II/759.

(32) İbn Hişam, IV/182-187; Halebi, İnsânü'l-Uyûn, 216-217; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, II/283.

(33) İbn Hişam, IV/85 vd.; Tecrid, X/313-315; İbnü'l-Esir, II/248.

(34) A. Azzam, Rasûlullah'ın Örnek Ahlâkı, s. 168.

Beni Mustalîk Savaşı dönüşünde Hz. Ömer, İbn Ubey b. Selûl'ün. yaptığı işlerden dolayı idamını istemişti. Hz. Peygamber de bunu tasdik etmemişti. Zaman geçti. Hz. Peygamber'in müsâmahasına rağmen İbn Ubey b. Selûl aşırılıklarını sürdürünce kendi yakınları bile ondan soğumuşlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in Ömer b. el-Hattab (R.A)'a şöyle dediği görüldü: *"Nasıl ya Ömer! Eğer sen öldür dediğinde idam ettirseydim acıyıp kinlenecek olanlara, bugün, öldürün desem hemen yapmaya hazırlar."*⁽³⁵⁾

Ebû Süfyan bile Mekke fethi öncesindeki gece kendisine tanınan bazı siyasî ayrıcalıklarla hemşehrilerinden koparılarak şehrin müslümanlara direnmeksizin teslim edilmesi kanaatine getirilmişti. Taif kuşatmasında müslümanlar safında bir gözünü kaybeden Ebû Süfyan'ın, Hz. Ebû Bekir devrinde Yermuk Muharebesinde Bizans ordusuna karşı ön safalarda oğullarıyla birlikte çarpıştığı görüldü.⁽³⁶⁾

İnsanî ilişkilerde cömertliğin önemine inanan Hz. Muhammed (S.A.V.)'in bu niteliğini Câbir b. Abdullah (r.a.) şöyle ifade eder: *"Resûl-i Ekrem Hazretleri'nden dünya ile ilgili bir şey istenilince asla red cevabı vermez, istenilen şey varsa verir, yoksa vaadederdî."*⁽³⁷⁾ Mekke fethinden sonra müslüman olmak için belirli bir mühlet isteyen ileri gelenlerden Safvan b. Umeyye, Hz. Peygamber'in malî ihsanları ve cömertliği karşısında beklemeden İslâm'a giriyor ve kendi kabilesine şöyle diyordu: *"Ey kavmim! Müslüman olunuz. Çünkü Muhammed (S.A.V.) fakirlikten korkmadan büyük bir ihsanda bulunuyor!"*⁽³⁸⁾

Aynı kişinin bir gün şöyle dediği duyuldu: *"Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (S.A.V.) bana çok ihsanda bulunmuştur. Başlangıçta, O, bana göre insanların en çok buğzedilecek olanı idi. Fakat bana ihsan etmekte devam etti. Nihayet benim yanımda insanların en sevimlisi oldu."*⁽³⁹⁾

Bilindiği gibi hediyeleşmek de insanî ilişkilerde sevgi ve dostluğun artmasına vesile teşkil etmektedir. Nakledildiğine göre Peygamberimiz (S.A.V.) hediyeye daha değerlisiyle karşılık verirdi.

Hz. Peygamber yoksullar ve yetimlere karşı onları himaye, hayata kazandırma ve eğitime ilişkisi içinde idi. Cenâb-ı Allah'ın, Ümmet-i Muhammed'e, aralarındaki zayıfların, yoksulların duası, ibadeti ve ihlâsı

(35) A. Azzam, age, s. 164.

(36) İbnü'l-Esir, el-Kâmil, II/410.

(37) Müslim, Fedâil, 56.

(38) Müslim, Fedâil, 57.

(39) Müslim, Fedâil, 59.

sebebiyle yardım edip rızık verdiğini söylüyordu.

Müşriklerin ileri gelenleri Mekke'de Hz. Peygamber'in civarında bulunan Bilâl-i Habeşî, Abdullah b. Mes'ud gibi yoksul, zayıf kimselerle bir arada bulunmayı kendilerine saygısızlık sayıyorlardı. Peygamber Aleyhisselâm ise bu yoksul müslümanların İslâm'a olan samimi bağlılıklarını bildiği için müşrik ileri gelenlerinin zihnini İslâm'a çekebilirse yüzlerce tabilerinin de müslümanlığa girebileceği ümidiyle onlarla konuşurken bu kimseler yoksullarla bir arada bulunmamayı yazılı hale dönüştürmeyi hayal ederek işi ileri götürmek istediler. Hz. Peygamber onların bu isteklerine evet demedi. Zaten "evet" dememesini de bildiren bir ayet nazil oldu. Bu ayet meâlen şöyleydi: "*Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek dua edenlerle beraber sen de sabret! Dünya hayatının güzelliği isteyip de gözlerini o kimselerden ayırma! Bizi arımayı kendisine unutturduğumuz, işinde aşırı giderek heva ve hevesine uymuş olan kimselere boyun eğme!*" (Kehf, 18/28). Hz. Peygamber, Cenâb-ı Hakk'ın rızasını isteyerek sabah akşam dua eden garipleri gördükçe onlara "*Rabbinin, kendileri yüzünden beni azarladıkları*" diye iltifat ederdi.⁽⁴⁰⁾

Aradan yıllar geçti, Medine'ye hicret edildi, H.6/M.628 yılında Mekke'li müşriklerle Medinelî müslümanlar arasında Hudeybiye barışı yapıldı. Bu barış anlaşmasının bir maddesine göre her iki taraf arasında serbest seyahat ve ziyaretler yapılabilecekti. Bu maddeden yararlanan Ebû Süfyan'ın elini kolunu sallayarak Medine'ye geldiğini gören ve vaktiyle böylelerinin aşırı zulmüne uğramış olan Hz. Suheyb, Hz. Bilâl gibileri; "Allah'ın kılıçları Allah'ın düşmanını haklamadı" demekten kendilerini alamadılar. Bunu duyan Hz. Ebû Bekir: "Bir Kureyş büyüğü hakkında böyle söylemeniz uygun mudur?" demiş, fakat böyle demekle bu kardeşlerini incitmiş olabileceği endişesiyle gidip durumu Hz. Peygamber'e arzetmişti. Hz. Peygamber'in yorumu fevkalâde ilginçti. O, Hz. Ebû Bekir'e: "*Sayet bu garipleri incitmişse Cenâb-ı Hakk'ı da incitmiş olabileceğini*" söylüyordu. Bu ne müthiş bir durumdu! Hemen, Hz. Ebû Bekir'in, sūr'atle gidip bu yoksullardan yüzlerce defa özür dilediği görüldü.⁽⁴¹⁾

Hudeybiye umresi dönüşünde şehit Hamza'nın kızı Peygamberimize kavuşmuş, Peygamberimiz bu yetimi Medine'ye götürmüştü. Medine'ye varıldığında Hz. Ali, yetimin babası, kendi amcası olduğu için; Hz. Zeyd

(40) Münâvî, Feyz'ül-Kadir, IV/135.

(41) Müslim Fedâilü's-Sahâbe, 170. Bu ve benzeri hususların çok güzel bir yorumu için Diyanet Vakfı Yayınları arasında çıkan Doç. Dr. M. Yaşar Kandemir'in "Bir Gönül Yaptın İse" adlı kitabına bakulmalıdır.

b. Hârise yetimin babasıyla sağlığında kardeş ilân edildiği için: Hz. Ca'fer de yetimin babası, amcası olduğu için, hem de eşi bu yetim kızın teyzesi olduğu için kendisine verilmesini, bakımıyla ilgilenmesini şevkle istediler. Bir yetime sahip çıkmak hususunda adeta bir yarış yapıyordu. Peygamberimizden insanî ilişkilerde bir yoksula, bir garibe, bir yetime nasıl davranılacağını fiili bir ders olarak alıp öğrenen ashabın bir şehit çocuğuna bu şekilde sahip çıkması ne kadar sevindirici bir gelişme idi! Peygamberimiz bundan çok memnun kaldı. Bu üç zata, samimi ilgilerinden dolayı ayrı ayrı teşekkür etti. Hz. Ca'fer'in zevcesi, kızcağızın teyzesi olduğu için yetimin bakımını ona tevdi etti.⁽⁴²⁾

Hz. Peygamber'in davranışlarını iyice incelediğimiz zaman vefakârlığın hâkim olduğunu, kendisine yapılan iyilikleri, İslâm'a yapılan hizmetleri hiç unutmadığını, bu anlamda hizmeti geçenlere çok samimi duygu ve davranışlarla mukabele ettiğini görüyoruz. Buna dair pek çok örnekten birkaçını şöyle sıralayabiliriz:

Mescide hizmet eden, temizliğine bakan siyahî bir zat vardı. Birkaç gün görmeyince Hz. Peygamber sorup soruşturdu, öldüğünü öğrendi, haberi olmadığından dolayı cenazesinde bulunamadığı için üzüldü, kabrini sordu ve gidip istiğfarda bulundu. Mescidi, Şam'dan getirdiği kandillerle aydınlatan Temimü'd-Dârî hazretlerine hayır duada bulundu.⁽⁴³⁾ Resul-i Ekrem, Habeş Hükümdarının ve Habeşlilerin oradaki müslüman muhacirlere iyiliklerini anarak Habeş elçilerine bizzat kendisi hizmet etmişti.

Taiflileri İslâm'a davetten dönüşte Peygamberimiz taşlanmış ve eziyete uğratılmıştı. Mekkeliler de Dârunnedve'de onu şehre sokmamaya karar almışlardı. Kanunlarına göre ancak eşraftan birinin himayesinde girebilirdi. Haber gönderdiği kişiler hep red cevabı verirken Mut'im b. Adiy, oğullarıyla birlikte gelip, onu himayesine alarak şehre sokmuştu. Yıllar sonra aynı kişi Bedir Savaşı'nda müşrik ölüleri arasındaydı. Müşrik esirlerine ne yapılacağı görüşülürken Hz. Peygamber'in: "*Şayet Mut'im b. Adiy sağ olsaydı ve benden esirleri isteseydi hiç bir fidiye almaksızın hepsini serbest bırakırdım*" dediği duyuldu. Hassan b. Sâbit de söylediği bir şiirde onu iyilikle anmış, Peygamberimiz de bunu hoş görmüştü.⁽⁴⁴⁾

(42) Tecrid, VIII/119.

(43) Tahîru'l-Mevlevî Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri, II/306 vd.; M. Asım Köksal, İslâm Tarihi, I/130.

(44) A. Azzam, Rasûlullah'ın Örnek Ahlakı, s. 36-37.

Hudeybiye Barış Anlaşması'na müslümanların safında giren Huzâeliler, Mekkelî müşrikler safında giren Benû Bekirlerin saldırısına uğramışlardı.

Mekkeliler de el altından Benû Bekirlere destek oluyordu. Hz. Peygamber bunu öğrenir öğrenmez Huzâelilerin mallarının geri verilmesi, öldürülenlerin kan bedellerinin ödenmesi, aksi halde Benû Bekirlerin anlaşma dışı bırakılması tarzında ültimatın gönderdi. Mekkeliler, ültimatoma uygun cevap vermeyince Hz. Peygamber, bu durumu, Mekke fethi seferinin sebebi saydı. Böylece o, kendi saflarında anlaşmaya katılan bir kabilenin uğradığı haksızlığı –o kabile, henüz müşrik dahi olsa– kendisine yapılmış sayıyordu.⁽⁴⁵⁾

Hz. Peygamber'in öğrencilere ilgisi, onun insanî ilişkileri içinde önemli bir yere sahiptir.

Hz. Peygamber (S.A.V.) ilme çok önem verirdi. O'nun en mühim bir özelliği öğretmenlikti; müslümanlar bir hurma ağacının gölgesinde, bir evin kenarında ya da camide toplanarak O'nun öğrettiklerini öğreniyorlardı. Bir de daha ziyade bekâr ve kimsesizlerin barındığı yatılı bir okul vardı ki, buna Suffe Okulu deniliyordu. Bu okulun talebeleri sayı olarak 70-400 arasında değişiyordu. Peygamberimiz (S.A.V.), kendisine getirilen hediyelerin hemen çoğunu bu okulun talebelerine gönderirdi, zekât ve sadaka yardımlarını ise onlara aktarırdı. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.) ve Ehl-i Beyt'i bu tür yardımlardan yararlanamazlardı. Şu hadise Hz. Peygamber (S.A.V.)'in, talebelerine verdiği önemi göstermesi bakımından enteresandır: Peygamberimiz (S.A.V.)'in kızı Fâtıma, yoksul bir hayat sürüyordu. Eliyle çektiği değirmenden yorgun düşer, su taşımaktan elleri yaralanırdı. Bir gün babasından bir hizmetçi istedi. O sırada bir savaş sonunda Medine'ye ganimet malları gelmişti. Hz. Peygamber (S.A.V.), Fâtıma'nın isteğini: "*Suffe talebeleri böyle yoksul yaşarken size nasıl hizmetçi verebilirim?*" diyerek geri çevirdi.⁽⁴⁵⁾

Peygamber (S.A.V.)'in 24 saat içindeki insanî ilişkilerine açıklık getirecek bir nakille tebliğini tamamlamak istiyorum:

Hz. Peygamber (S.A.V.)'in torunları, Hazreti Ali (R.A.)'den naklederek anlatıyorlar: "...Hz. Peygamber (S.A.V.), günlük zamanını üçe taksim ediyordu. Bir kısmını namaz kılmak ve Kur'ân okumak gibi Allah Teâlâ'ya ibadete ayırıyordu. İkinci kısmını aile fertleriyle alakadar olmaya ayırıyordu, günlük ev işlerini yapıyor, ev ihtiyaçlarından kendisine

(45) İbn Hişam, IV/32-38; İbn Sâ'd, Tabakât, II/134; İbnü'l-Esir, el-Kâmil, II/241; Tecrid, X/295 vd.

düşenleri yerine getiriyordu. Üçüncü kısımda ise istirahat buyuruyordu. Ancak istirahat zamanını da ikiye böler ve bunun bir kısmında ashabın ileri gelenlerini huzuruna kabul ederek onlara gerekli bilgileri öğretir. onlar da huzurundan çıkınca öğrendiklerini ashabın bütününe öğretirlerdi. Rasûlullah (S.A.V.) kendisine yakın olmakta ashabında mal, mülk, para, soy-sop gibi şeyler aramaz, daha ziyade takvaya önem verirdi. İbadet ve taata düşkün, dürüst, güvenilir kimselere fazlaca iltifat ederdi.”

İhtiyaç sahiplerinden kimileri bir, kimileri ise iki ve daha fazla olan ihtiyaçlarını arzederlerdi de Peygamberimiz (S.A.V.) sonuna kadar onları bıkmadan dinler, onlarla ilgilenir ve ihtiyaçlarının giderilmesiyle meşgul olurdu. Kendisine dünya ve âhiretle ilgili bir soru sorulunca, soruyu soranın seviyesine uygun davranarak onun hayrına olacak cevaplar verirdi. Soru sorana verdiği cevapla onu hayra yöneltirdi. Huzurunda bilgi öğrenenlere: *“Benden öğrendiklerinizi burada olmayanlara öğretiniz. Erkek, kadın, köle, cariye kim olursa olsun çeşitli sebeplerden dolayı bana gelip ihtiyaçlarını arzedeemeyen kimselerin de ihtiyaçlarını, isteklerini bana iletiniz. Muhakkak ki, ihtiyacını devlet başkanına arzetmeye gücü yetmeyenlere yardımcı olan kimsenin ayaklarını Cenâb-ı Hak kıyamet gününde sırat üzerinde kaydırmaz”*⁽⁴⁶⁾ diye tenbih ederdi.

Huzurunda abes yani faydasız söz söylenmesine müsaade etmezdi. Hz. Peygamber (S.A.V.) dışarıda da tevazuu elden bırakmazdı. Çarşıda, pazarda, sokakta veya nerede olursa olsun herkese güler yüzle davranır, hâl-hatır sorar, tatlı dille hitabederek, gönüllerini alırdı... Meclisinde, camide, cemaatta, cum'ada göremediği ashabının ahvalini derhal soruşturur, başına bir şey gelip gelmediğini öğrenmeye çalışıyor, görüşebildiklerine ise dinî metanetlerini daima takviye ederek, iyilik ve güzelliklere koşturup, çirkinliklerden uzaklaştıracak şeyler söylerdi.

Peygamberimiz (S.A.V.); oturmakta olan bir topluluğun arasına geldi mi baş köşeye geçmek için hiç kimseye sıkıntı vermez, hemen topluluğun en son kısmına ve boş bulduğu bir yere otururdu. Başkalarının da böyle yapmalarını isterdi. Toplantıda bulunanları, durumlarına göre iyilikle anar ve iltifatta bulunurdu. Öyle ki, herkes onun yanında en çok sevilenin kendisi olduğunu sanırdı. Huzurunda çok oturan bir kişinin de haddi aşan bu tutumu karşısında telâş göstermeyip sabreder ve sükûnet içinde onun ihtiyacını karşılamaya çalışırdı. Kendisinden istenilen bir şeyi, varsa verir, yoksa tatlı sözlerle o kişinin gönlünü alıp va-

(46) A. Azzam, Rasûlullah'ın Örnek Ahlâkı, (Çev: H. Karaman), s. 46.

dedirdi. Rasûlullah (S.A.V)'ın şefkati, merhameti, cömertliği, tevazuu herkesin malumu olmuştu. Ahaliden herkes Hz. Peygamber (S.A.V.)'in kendisi ile alâkadar olacağından emindi. Bir hakkın tevziinde hiç bir ferdi ötekine tercih etmezdi. Hz. Peygamber (S.A.V.)'in meclisi: ilim, haya, sabır ve emanet meclisi idi. Orada edeple oturulurdu, herkes birbirine saygı beslerdi. Yüksek sesle ve edebe aykırı olarak konuşulmazdı. Orada konuşulup orada kalması gereken bazı şeyler de dışarıya taşırılmaz ve dedikoduculuk yapılmazdı. Orada hiç kimsenin aleyhine konuşulmaz, hiç kimse töhmet altında tutulmazdı. Huzurunda insanlık hali ashabdan bazı kusurlar meydana geise, o kusurlar orada kalırdı, yayılmazdı. Onun meclisindeki kimseler yek dil ve yek ağız kişilerdi. Yani gönüllerindeki davada birleşmiş, konuştukları şeylerde kaynaşmış ve birliğin ahengine erişmiş kişilerdi. Onun topluluğunda tevazu hâkimdi, bunun sonucu olarak yaşlılara hürmet beslenir, küçüklere şefkat gösterilirdi. Hep beraber ihtiyaç sahibinin ihtiyacı ilk önce giderilmeye çalışılırdı. Yani ihtiyaç sahipleri kendileriyle ilgilenilmek konusunda ihtiyaç sahibi olmayanlara tercih olunurdu.⁽⁴⁷⁾

---

(47) H. Mehmed Raif Efendi, Muhtasar Şemâil-i Şerif Tercümesi, s. 230-234.